

פרשת ויצא התשעה

איתא במדרש רבה פרשת ויצא, "רבי חמא בר חנינא פתח, ברזל בברזל יחד. אמר רבי חמא בר חנינא, אין סכין מתחדדת אלא בירך של חבירתה. כך אין תלמיד חכם מתחדד אלא בחבירו, ברזל בברזל יחד. ואיש יחד פני רעהו, איש זה יעקב כיון שעמד אבינו יעקב, איש יחד פני רעהו, שנתייחדה עליו השכינה, והנה ה' נצב עליו.

אמר רבי אבהו משל לבן מלכים שהיה ישן על גבי עריסה והיו זבובים שוכנים עליו. וכיון שבא מניקתו שחה עליו מניקתו וברחו מעליו. כך בתחילה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו כיון שנתגלה עליו הקדוש ברוך הוא ברחו מעליו...".

המדרש מביא כאן שני תיאורים בעניין הנבואה הראשונה של יעקב, כאשר מגיע לבית-אל.

האחד תיאורו של ר' חנינא בר חמא, כאיש את פני רעהו. ויעקב, הוא המתואר כאן כ"איש", והשכינה כ"רעהו".

והשני, תיאורו של ר' אבהו, את יעקב אבינו כתינוק, והמלאכים כזבובים ואת השכינה כמניקה.

והנה, תיאורו של ר' חנינא בר חמא את יעקב כאיש, והשכינה כריע. ותיאורו של ר' אבהו את עם ישראל כתינוק. מובא כמה פעמים ביחסים בין הקב"ה לעם ישראל בנביאים בכמה וכמה דרגות.

ויש לומר, כי הכל תלוי במעשה התחתונים. כי מצינו בשיר שכולו קודש קדשים, את התיאור של הקב"ה לעם ישראל בארבע שמות. "פְּתַחֵ לִי אֶחָתִי רַעִיתִי יוֹנְתִי תַמְתִּי". ואלו הארבע שמות של קורבה, הם לפי מעשיהם של עם ישראל. שיש שהם פעמים בשם אחות, ופעמים בשם רעייה, ופעמים בשם יונה (היינו בת הזוג הנאמנת ביותר), ופעמים בשם תמתי היינו אחות תאומה (מלשון תאומתי).

וכן, מצינו שנקרא הקב"ה ריע לצדיקים, כמובא בפסיקתא על שיר השירים "אכלו רעים. רעים אלו הצדיקים שנקראו רעים למקום, שנאמר למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך" ועוד הרבה בחינות של תיאורים הן לטובה ופעמים גם לשלילה.

ויש לומר, דהחילוק בין ר' חנינא בר חמא לר' אבהו בתיאור בנבואה הראשונה של יעקב אבינו הנה בא הוא, מתוקף שליחותם ומעשיהם של ר' חנינא ור' אבהו בעולם הזה.

כי הנה יש לכל איש בישראל, חלק מיוחד בעבודת ה'. ולכל אחד חלקו, בעמל התורה ובמעשה מצוות התורה. וגם לצדיקים שעוסקים בעבודת ה' יומם ולילה, יש שעיקר עניינם הוא דווקא בלימוד התורה בפועל ממש. וישנם אשר חלקם בתורה הוא, וגם עוסקים בצרכי עם ישראל.

ור' חנינא בר חמא מצינו בו, כי עיקר עניינו היה בחינת לימוד התורה. כדאיתא בכתובות דף קג': "א"ל ר' חנינא לר' חייא, בהדי דידי מינצת? דאם חס ושלום נשתכחה תורה מישראל, מהדרנא ליה מפלפולי(תרגום) – אמר לו ר' חנינא לר' חייא האם בדרכי/בשיטתי אתה רב/חולק? שאם חס ושלום תשתכח תורה מישראל מחזיר אני אותה מעומק לימודי)" ובגמ' שם ר' חייא אומר כי היה מחזיר את התורה דווקא מתוך עשיית המצוות לשם שמים, שהיה צד צבאים ומאכיל יתומים ומלמד תורה.

כי ר' חנינא בר חמא היה בחינתו בעיקר לימוד התורה. ועל כן מונה לשבת בראש. מה שאין כן ר' חייא שהיה עיקרו דווקא מעשה המצוות בכוונה. וכן מצינו בתענית דף ז'. "רבי חנינא בר חמא רמי, כתיב יפוצו מעינתיך חוצה, וכתיב יהיו לך לבדך. אם תלמיד הגון הוא, יפוצו מעינתיך חוצה, ואם לאו, יהיו לך לבדך" ולכאורה היה צריך לומר שאם אין תלמידים הגונים הנה יצא ויתקן תלמידים הגונים, אלא כדאמרן ישב לבד וילמד ומתוך לימוד זה ישפיע על כל העולם ברוח טהרה והם ייתקנו לבד. כי ידוע, כי שיטתו הייתה שלימוד התורה הוא משפיע ומתקן גם את האחר, גם אם הוא אינו נמצא ביחד אתך ונוגע ממש בלימוד התורה שלך.

מה שאין כן ר' אבהו. כי הנה ר' אבהו מצינו עליו בגמ' ע"ז דף ד'. במעשה דרב ספרא ששאלוהו המינים (הנוצרים בתקופת הרומאים) שאלות, ולא ידע. ור' אבהו ידע. וענה להם שהוא יודע בשאלותיהם היות והוא שכיח גביהם. והטעם שהיה נמצא איתם הוא בגלל שהיה צריך קשרים עם השלטון הרומאי על מנת לעזור לאחיו לעם ישראל, הנמצאים תחת שלטון הרומאים. ועל כן, בוודאי לא היה יושב כל היום ואדוק בתורה כר' חנינא בר חמא, אלא חלק מעבודת ה' שלו, הייתה עם שלטונות הגוים ויכוח המינים ועוד.

והנה, דווקא ר' חנינא בר חמא רואה את הקב"ה כריע ליעקב. והוא שמצינו במסכת אבות פרק ו' משנה א' " רבי מאיר אומר, כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה. ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו. נקרא ריע אהוב אהב את המקום אהב את הבריות... " ולכן, בראייתו את יעקב בנבואה זו, הנה זה כדבר איש אל רעהו. כי הלא יעקב אבינו יצא עכשיו מבית מדרשו של שם ועבר, לאחר שנסתר שם ארבע עשרה שנה, וישב ולמד תורה. וביציאתו מבית המדרש הנה היה נקרא כריע.

ואילו ר' אבהו, רואה את יעקב אבינו ביציאתו לחרן ביתה לבן. ושם, רואה את אשר יעשה לו הארמי. ומה שעבר יעקב אבינו, הנה עליו נאמר, מעשה אבות סימן לבנים. ומקרא מפורש הוא "ארמי אובד אבי". שמתחילה עמד עלינו לכלותינו אותו רשע. והנה ההנהגה של הקב"ה עם ישראל כאשר הם שומרים תורה ומצוות בין הגוים, היא כילד שעשועים. וכרחם אב על בנים.

וכל אותם המלאכים, אשר באו על יעקב אבינו, הנה דימה אותם ר' אבהו כזבובים. ודווקא הוא ר' אבהו מכיר את אותם זבובים כי והגמ' בבבא מציעא דף פד'. אומרת "שופריה דרב כהנא מעין שופריה דרבי אבהו, שופריה דרבי אבהו מעין שופריה דיעקב אבינו, שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון". והם הם אותם המלאכים אשר קטרגו על בריאת אדם הראשון וכן על נתינת התורה לעם ישראל. כדאיתא בסנהדרין דף לח': על המעשה של בריאת אדם הראשון, שאמרו מלאכים ראשונים, רבונו של עולם מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי

תפקדנו, הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם. וכן כת שניה. כת שלישית עד שאמרו לפניו: רבונו של עולם, ראשונים שאמרו לפניך – מה הועילוך? כל העולם כולו שלך הוא, כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך – עשה. ובעניין נתינת התורה בגמ' שבת דף פח': בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם? מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים!"

והזבוב הנה עניינו כדאיתא בפרק שירה "זבוב מה הוא אומר, בשעה שאין ישראל עוסקים בתורה, קול אומר קרא ואמר מה אקרא כל הבשר חציר וכל חסדו כציץ השדה, יבש חציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם; בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו"

כי האבות קיימו את התורה כולה בבחינה הפנימית שבה. והנה גם על זה כאשר יעקב יוצא מבית מדרשו של שם ועבר. ושם לא טעם שינה, אלא היה הוגה בתורה בבחינה הפנימית שבה, יומם ולילה. דווקא עכשיו יש למלאכים את הרשות להתקרב אליו. אלא שאז הקב"ה נגלה עליו כמיניקה השוחה עליו ומגינה עליו מכל משמר. ודווקא זה רואה ר' אבהו, היות ושופריה כעין שופריה דיעקב אבינו. ועוד כי ר' אבהו, הנה מלווה את עם ישראל עם כל הרע אשר עושים להם השלטונות הרומאים. ורואה כמה הקב"ה מציל אותם מידם ומחשבותם הרעות.

ועל כן, הראייה שלו היא את יעקב אבינו כתינוק, ואת הקב"ה כמינקת ששומרת עליו.

ירחם עלינו כרחם אב על בנים וישלח לנו גואל צדק מהרה בימינו ויפרקינן מגלותנא אכי"ר

שבת שלום

יוסף בן דוד

